

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
MEZŐGAZDASÁGI KAR
ÁLLATTUDOMÁNYI ÉS VADGAZDÁLKODÁSI INTÉZET

LOVAK SZEMÉLYISÉGÉNEK VIZSGÁLATA

TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI DOLGOZAT

Készítette:
KORPONAI KLAUDIA

Konzulens:
Dr. Süli Ágnes
Főiskolai docens

HÓDMEZŐVÁSÁRHELY
2024

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS	3
2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS	5
2.1. A ló anatómiai sajátosságai	5
2.2. Öröklött tulajdonságok	7
2.3. A lovak érzékelési zónái	8
2.4. A lovak biztonsági pontjai	10
2.5. Lovak etológiai jellemzői	11
2.5.1. Testhelyzet	12
2.5.2. Fül tartások	14
2.5.3. Szemek kifejezései	15
2.6. Különböző viselkedési tesztek (Magyarországon és külföldön)	16
2.7. A lovak személyiség típusai – Horsenality módszer	18
3. ANYAG ÉS MÓDSZER	20
3.1. Teszt helyszíne és a biztonsági pontok alkalmazása	20
3.2. Személyiségvizsgálat körülményei, minden vizsgálatba vont egyedre vonatkozóan	20
3.3. Személyiség tesztbe vont lovak	21
3.4. Személyiségvizsgálatban kialakított feladatok	21
3.5. A személyiségteszt pontozási rendszere	24
4. EREDMÉNYEK	26
5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK	40
6. ÖSSZEFOGLALÁS	41
7. IRODALOMJEGYZÉK	42
8. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	44
9. MELLÉKLETEK	45

1. BEVEZETÉS

A lovakkal történő foglalkozás, legyen az sport vagy szabadidős időtöltés fokozottan balesetveszélyes tevékenységnek minősül. A lovardák területén minden ott tartózkodóra írott vagy íratlan szabályok vonatkoznak – a lovarda területére történő be-, és kilépés szabályai, a lovas közlekedés rendje, a lovak jártatási rendje, az istálló és a külső körlet rendje – azért, hogy biztonságos legyen a lóval való foglalkozás. A lovakkal való munka első és legfontosabb feltétele a ló etológiájának pontos ismerete. Az állati viselkedés tudománya az állatok tevékenységének összességét foglalja magában, így a táplálékszerzés, kommunikáció, társkeresés, helyváltoztatás és egyéb viselkedési formákat (Csányi, 2002). Az állatok az érzékszerveik által felfogható környezeti vagy belső ingerekre válaszolnak minden esetben. A ló, mint prédaállat, állandóan éber, figyelemmel követi a környezetében zajló eseményeket, és gyorsan reagál rájuk, például meneküléssel vagy kitérő mozdulatokkal. A menekülés ösztön a prédaállatok esetében egyike a legfontosabb önfenntartási ösztönöknek, így a lovak esetében teljes mértékben elfogadott. Bármilyen veszélyt jelentő inger kiválthatja, legyen ez egy megpillantott idegen tárgy vagy valamilyen ismeretlen hang, járművek vagy más állatok hirtelen megjelenése. A menekülési ösztön megnyilvánulásának szintjei között azonban jelentős egyedi eltérések lehetnek.

Egy faj biológiai sokfélesége egyéni viselkedésbeli különbségeket eredményez. A biológiai alapú tulajdonságok racionálisabb alapot adnak a szelektív kezeléshez és a tenyésztési programokhoz is, amelyekben sajátos viselkedési tendenciákat keresnek. Az egyéni viselkedésbeli különbségek az állatok által átélt szubjektív érzések skáláját is tükrözik, ezért fontos ismerni mindenkinek, aki az állatokkal közvetlen kapcsolatban van.

A személyiség az egyén biológiai alapú viselkedési hajlamait írja le. Azokra a többé-kevésbé stabil, belső tényezőkre utal, amelyek az egyik állat viselkedését egyik időről a másikra következtetéssé teszik, és különbözik a másik viselkedésétől; ugyanazon faj tagjai hasonló helyzetekben másképp nyilvánulnának meg (Child, 1968). Az egymással összefüggő következetes viselkedések (szokások) olyan vonásokat alkotnak, amelyek leírják az egyén személyiségét (Zuckerman, 1991). Különösen a lovaknál játszanak fontos szerepet a személyiségjegyek, mivel a lovak viselkedése befolyásolja lovastárs minőségüket. Ugyanakkor a lovak személyiségjegyeinek objektív értékelésére jelenleg nem áll rendelkezésre általánosan elfogadott rendszer (Graf et al., 2013).

A ló személyisége fontos tulajdonságnak számít és kulcskérdés a ló egészségében és teljesítményében. A lovak személyiségének ismeretében könnyebb kiválasztani az adott tevékenységre, munkára az arra alkalmas habitussal bíró egyedet.

Az empirikus bizonyítékok arra utalnak, hogy bizonyos személyiségjegyek fontosak egy adott ló sikerének meghatározásában. (McBride és Mills, 2012)

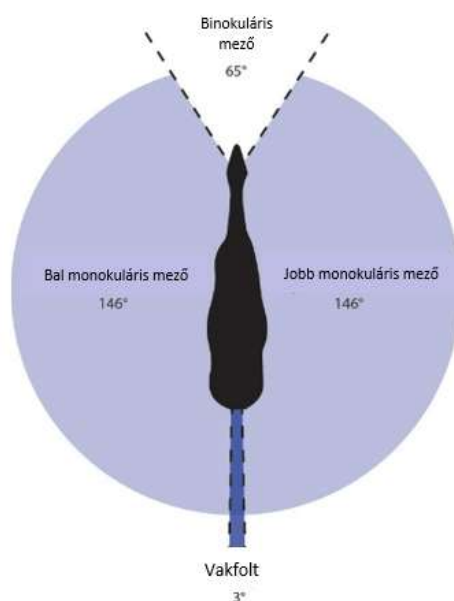
Hajdú et al. (2019) ménesi tartású egyedek személyiségteszttel történő etológiai vizsgálatát végezte. Javasolta, a ménesi tartásban lévő hidegvérű lovak mellett különböző kisgazdaságokban használt lovakra is kiterjeszteni, adott esetben adaptálni a tesztet. Dolgozatom célja eltérő kisgazdasági körülmények és tartástechnológiai elemek között levő lovak viselkedése és személyisége közötti összefüggések vizsgálata. Ennek keretében sor került a viselkedés értékelésére és egy új személyiség típust meghatározó módszer kidolgozására is.

2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

2.1. A ló anatómiai sajátosságai

A ló agya nagyon összetett. „Az információáramlás a ló egyik agyféltekéjéből a másikba eléggé korlátozott. Az információnak körülbelül mindössze a 20%-a jut át, amit fontos figyelembe venni a lovak képzésekor, és minden feladatot el kell végezni mindkét oldalon.” (Pataky, 2021)

„A ló elsődleges, veszélyt észlelő érzéke a látás.” (Miller, 2012) „A lovaknak van a legszélesebb látótere az összes szárazföldi emlős közül (*1. ábra*). Ennek egyik eredménye, hogy a közeli tárgyakat 50%-kal nagyobbak látják, mint az ember. A szemeik fent és oldalt helyezkednek el, mint a legtöbb prédaállatnak. A szem oldalsó elhelyezkedése nagyon széles, 350 fokos látóteret biztosít a ló számára. Mindössze két keskeny vakfolt található a látóterükben. Egy az orruk alatt, egy pedig közvetlenül a ló fara mögött.” (Pataky, 2021) Ezért a lónak el kell fordítani a fejét, hogy az előtte elhelyezkedő tárgyat megtekinthesse. Fókuszáló képessége is gyengébb, mint az emberé. A ló nem képes érzékelni a mélységet, egy pocsolyát is több méter mélynek láthat, így tartani fog tőle. Szeles napokon a lovak idegesek, hiszen nem tudja megállapítani, hogy a mozgó környezetet a szél okozza, vagy egy lehetséges ragadozó. Az idősebb lovak tanulás által már hozzászoktak bizonyos ingerekhez, így kevésbé riadnak meg egy pocsolyától vagy a szél okozta mozgástól.

1. ábra: A ló térlátása [1]

A ló hallása jobb, mint az emberé. Olyan tartományban is hall, amiben az ember már nem. „A levegő által közvetített hanghullámok és szagok tűzként hatnak a lóra. Gyakran közvetítik a veszélyt. Ha a ló valamit kiszagol, mindegy mit lát és mit hall. A ló gyakran riad meg a semmitől, legalábbis az ember értelmezése szerint. A ló érzékei azt sugallják, hogy a veszély a közelben van, és a ló veszélyre adott válaszreakciója mindig a menekülés.” (Miller, 2012)

2.2. Öröklött tulajdonságok

Hatvani (2014) szerint az öröklött tulajdonságok meghatározzák, hogy az egyed, hogyan reagál környezetére, hogyan reagál az edzésre, milyen az emberekkel kialakított kapcsolata. Ezek a tulajdonságok öröklődnek tovább. Ezeket befolyásolja a genetikai háttér, a fajtajelleg, a tenyésztés, a környezeti hatások, a tapasztalatok és a kiképzés módja.

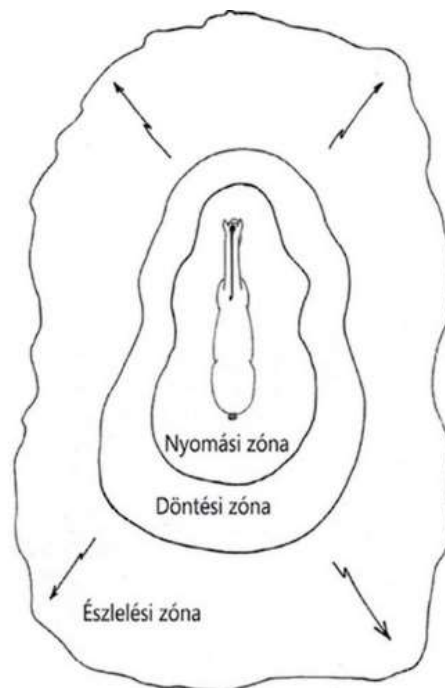
Az öröklött tulajdonságok az ember szempontjából több területen is fontosak, beleértve a sportot, a munkát, a tenyésztést és a terápiát. Azok a lovak, amelyek öröklött nyugodt és együttműködő természetűek, ideálisak hobbi célú lovaglásra és szabadidős tevékenységekre, könnyebben kezelhetők és megbízhatóbbak a mindennapi munkavégzés során. Ez különösen fontos a kezdő lovasok és családok számára.

Az öröklött tulajdonságok (Miller, 2012) osztályozása alapján:

- Menekülés: „A ló természetes környezetét és ellenségeit tekintve a gyors menekülés az egyetlen túlélési esélye.” Vagyis a ló, ha veszélyt érez, menekülni fog.
- Érzékelés: a ló növényevő állat, emiatt folyamatosan figyelnie kell a környezetét, lesve a ragadozó megjelenését. Így sokkal érzékenyebben reagál a környezetében történő változásokra.
- Reakcióidő: a lónak van a leggyorsabb reakció ideje a zsákmány állatok közül. Ugyanis, ha csak esélyt lát a ragadozó felbukkanására, azonnal cselekedni fog, még ha az vakláрма is volt. Nem kockáztathatja meg, hogy a ragadozó rátámadjon.
- Gyors megnyugvás: nem csak gyorsan reagál, de gyorsan meg is tud nyugodni. Ez azért fontos, hogy nyugodtan folytathassa életét. Legeljen, pihenjen, utódot hozzon világra.
- Tanulás: gyorsan megjegyzi a negatív és a pozitív dolgokat, és a későbbiekben társítani fogja az érzelmet az adott szituációhoz (memória).
- Rangsor: menekülő állat lévén, az irányító egyedre bízta magát. Ez a tulajdonság fontos az emberrel való kapcsolatában, hogy mennyire bízik meg az emberben, hogy az irányíthassa.
- Testbeszéd: a testbeszéd minden lónál egyforma, főleg ezzel fejezik ki magukat.

2.3. A lovak érzékelési zónái

A lovak érzékelési zónái a lovak körüli tér, amelyet különböző érzékszerveikkel, különösen a szemükkel és a fülükkel érzékelnek. Ezt a zónát több részre lehet osztani, és megértése fontos azok számára, akik lovakkal dolgoznak, mivel a lovak reakcióit nagyban befolyásolja, hogy melyik zónába lépünk be. A zónák ismerete segít elkerülni a baleseteket, és hozzájárul a lóval való hatékonyabb kommunikációhoz. A ló és az ember közötti kapcsolat kialakításában elengedhetetlen, hogy a ló érezze, hogy az ember ismeri és tiszteletben tartja az ő személyes terét. A lovak személyiség vizsgálatában fontos szerepet játszhat az észlelési zónák megértése a lóval való sikeres kommunikációban. A ló személyiségének ismerete segíthet abban, hogy az állattal való interakciók során megfelelő megközelítési stratégiákat alkalmazzunk, és javítsuk a lóval való munkát. Pataky (2021) három érzékelési zónát különböztet meg a lovaknál (2. ábra).

2. ábra: A lovak három érzékelési zónája (Pataky, 2021)

Pataky (2021) a legkülső zónát, észlelési zónaként határozza meg. „Ebben a zónában a ló észleli a környezetéből érkező rá ható nyomást, például az ember közeledését, de nem mutat semmilyen hirtelen reakciót. Az érzékelt ingert a ló tárolja a memóriájában, hogy később fel tudja használni. A középső zónát döntési zónának nevezzük. Ebben a zónában a nyomás már nem hagyható figyelmen kívül. A ló ilyenkor a várakozó álláspont és a menekülés között dönt. A reakciója attól függ, hogy mennyire érzi fenyegetve magát, milyen tapasztalatok fűzik az

emberhez. A harmadik zóna a nyomási zóna. Ebben a zónában a ló ösztönös nyomásba dőlési reflexe működésbe lép. Ha ebben a zónában megpróbáljuk terelni vagy elhajtani a lovat magunktól, akkor egyszerűen „lefagy”, mert az ösztönei azt diktálják, hogy a menekülés nem a legjobb megoldás.” (Pataky, 2021) Fontos információ, hogy ennek a három zónának a mérete minden lónál más, (egy musztáng döntési zónája több száz méter is lehet, míg egy kiképzett ló észlelési zónája egy-két méter).

2.4. A lovak biztonsági pontjai

A lovak biztonsági pontja egy olyan fogalom, amely a ló biztonságérzetével és kényelmével kapcsolatos helyekre vagy területekre utal, ahol a ló nyugodtnak és védettnek érzi magát. Ez általában fizikai vagy érzelmi helyeket jelent, ahol a ló számára nincs fenyegetettség, és ahol biztonságban érzi magát a külvilág hatásaival szemben.

Lovak biztonsági pontjainak felosztása:

- Fizikai helyek vagy terek: a ló számára biztonságos helyek lehetnek például a karám vagy az istálló, ahol a ló megszokta a környezetet és nincs kitéve ismeretlen ingereknek vagy veszélyeknek. Ezeken a helyeken a ló általában nyugodtabb, mivel ezeket a tereket a „saját területének” tekinti, ahol nincsenek ragadozók vagy fenyegető hatások.
- Gazda vagy gondozó jelenléte: a ló gyakran biztonságban érzi magát egy olyan ember jelenlétében, akiben megbízik, például a gazdájában vagy egy jól ismert gondozóében. Az ember jelenléte „biztonsági pontként” működik, mert a ló társas lény, és az ismerős személy jelenléte csökkenti a stresszt és a szorongást. Amikor egy ló biztonságban érzi magát valakivel, jobban együttműködik és hajlamosabb a nyugalomra még idegen környezetben is.
- Társas kapcsolatok más lovakkal: a lovak természetüknél fogva ménesben élő állatok, ezért más lovak jelenléte is biztonságérzetet nyújthat számukra. A jól ismert csoporttagok közelsége segít a lónak abban, hogy nyugodtabbnak érezze magát. Például, amikor egy ló egy ismert társa mellett van, kevésbé hajlamos a stresszre és a menekülési reakcióra, mert a csoport jelenléte védelmet nyújt a számára.

A biztonságérzet biztosításával a lovak hajlamosabbak a nyugodt, együttműködő viselkedésre, és kevésbé lesznek hajlamosak a szorongás vagy menekülési reakció kialakulására. A biztonsági pont azt jelenti, hogy a ló egy olyan helyen vagy helyzetben van, ahol nyugodtnak és biztonságban érzi magát, akár fizikai, akár érzelmi értelemben. Ennek tudatos használata és kiépítése segít a lovasoknak és gazdáknak abban, hogy nyugodtabb, kiegyensúlyozottabb kapcsolatot alakítsanak ki a lóval.

2.5. Lovak etológiai jellemzői

A lovak etológiai kutatásának a célja annak felfedezése és vizsgálata, hogy az egyes egyedek, különböző hasznosítási területeken, eltérő tartástechnológiai rendszerekben hogyan és miért különböznek egymástól. Mills (1998) vizsgálta a lovak személyiség jegyeinek szerepét a különböző használati formákban és tesztelte az eltérő személyiségtesztek hatékonyságát. Visser et al. (2003) a lovak személyiségének értékelését egyfajta információként alkalmazták a díjugrató lovak teljesítményének előrejelzésére.

Empirikus bizonyítékok szerint bizonyos személyiségjegyek fontos szerepet játszanak abban, hogy egy adott ló mennyire sikeres egy bizonyos feladatban. Xenophón ideje óta (Morgan, 1894) az emberek keresik azokat a tulajdonságokat, amelyek egy adott munkához szükségesek. Európa számos országában a tenyésztett lovakat szubjektíven értékelik jellemük és temperamentumuk alapján a teljesítményteszt részeként, mielőtt használatba kerülnének. Bruns et al. (1985) az Adelheidsdorfbán gyűjtött adatok alapján arról számoltak be, hogy ezeknek a tulajdonságoknak a legkisebb az örökölhetősége az összes vizsgált tulajdonság közül. Hasonló eredményeket talált Huizinga et al. (1991) a holland melegvérűekkel végzett vizsgálatok során Hollandiában. Ha lehetséges lenne a személyiségjegyek objektív értékelése biológiai alapokon, akkor a teljesítmény és a szelekció összekapcsolható lenne ezeknek a tulajdonságoknak az objektívebb méréseivel. Ezáltal a tulajdonság átlagos örökölhetősége valószínűleg magasabb lenne, és nagyobb bizalommal lehetne szelektálni a szülők alapján.

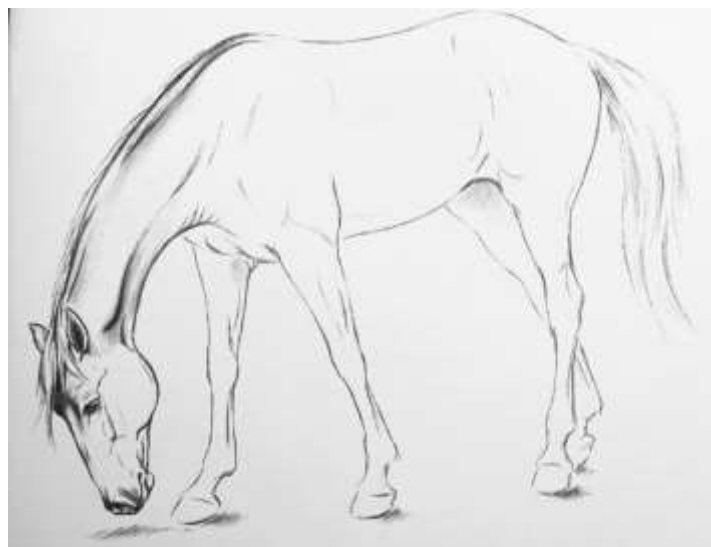
A lovak testbeszéde a kommunikációjuk egyik legfontosabb módja. A lovak nonverbális jelekkel kommunikálnak egymással és az emberekkel, és ezeknek a jeleknek a megértése elengedhetetlen a biztonságos és hatékony kapcsolat kialakításához.

A ló nagyon sokat mond el testével saját magáról, egészségi állapotáról, hangulatáról, érzelmeiről és szándékairól egyaránt. A lovak kommunikációjában a testbeszéd az első helyet foglalja el, ezen belül első a testhelyzet (nyak, fej, törzs), majd a mimika és a különböző gesztusok alkalmazása (sunnyítás, láb felemelés). A hangadás csak ezek után kerül elő Novotni (2011) véleménye szerint.

2.5.1. Testhelyzet

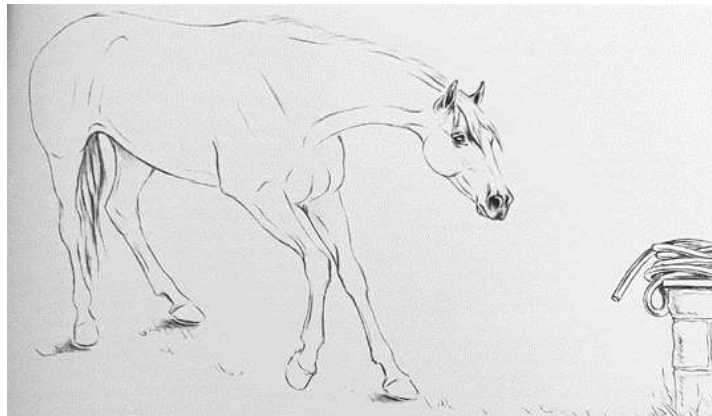
Fontos figyelembe venni az állat egész testével adott reakciókat. Mivel a lóban a háziasítás ellenére is erősen megmaradt a menekülési ösztön, így sok esetben a félelmi reakciók fognak elsőként feltűnni. Neugebauer és Neugebauer (2011) csoportosítása alapján a következő testhelyzeteket határoztam meg és egészítettem ki saját adataimmal.

- a) Természetes tartás, de ignorál: Természetes testtartásban mozog, nyugtalanságnak, vagy félelemnek nincs jele, viszont nem érdekli a környezetében zajló események, nem foglalkozik vele.
- b) Természetes tartás, érdeklődő: Természetes testtartásban mozog, de fülei hegyezettek, érdeklődik, kíváncsi, de nem mutat nyugtalanságot vagy félelmet.
- a) Enyhe félelem: Teljesíti a feladatot, viszont láthatóan tart tőle. Fülei hátra fele állnak, sietve lépked, vagy pont ellenkezőleg lassan, óvatosan halad.
- b) Felfedező viselkedés: Fokozott éberség és különleges érdeklődés bizonyos ismeretlen vagy szokatlan akusztikai, optikai vagy szaglási ingerekre. Mielőtt a távolról végzett vizsgálatot közeli vizsgálat (3. ábra) követné, általában lassú bizonytalan megközelítés történik, akár többször is, körbejárja vagy oda-vissza nézegeti. A ló óvatossága az ingertől függ, mert az észlelés az érdekes és a rémisztő között ingadozhat. Így ebben a bizonytalan állapotban az állat mindig készen áll a menekülésre.

3. ábra: Közeli vizsgálat (Neugebauer és Neugebauer, 2011)

- c) Kaparás: A ló mellső lábát kissé felemeli a talajról, gyorsan előre nyújtja, és a pata elülső szélét csúszó, többször megismételt mozdulattal hátra húzza a talajhoz kaparva. A fejét helyzettől függően feljebb vagy lejjebb tartja. Ez nyomozói magatartás, kiakarja deríteni, hogy mit lát.
- d) Kerülő magatartás: Az az állapot amikor már nem akar a tárgyhoz érni, tart tőle, feszült, így csak kisebb vagy nagyobb ívben megkerüli azt, és úgy halad el mellette.
- e) Érdeklődés: A fej felfelé mozgásával, előreszegezett fülekkel érdeklődik események vagy tárgyak iránt, de csak távolról vizsgálja, nem közelíti meg.
- f) Szorongó figyelem: Szintén csak távolról vizsgálja a tárgyat vagy eseményeket, de itt már erősebben feszült. Feszültek a testizmok, feszült a nyak, előre fordított fülek, táguló orrlyukak, zárt száj jellemzi.
- g) Irritáció: Feszült testizmok, a test súlypontját hátrafelé mozgósítja, lefagy, felemelt fej, táguló orrlyukak, hangos fűjtatás, fülek idegesen mozognak minden irányba (4. ábra).

4. ábra: Irritáció (Neugebauer és Neugebauer, 2011)

- h) Szorongás: Erősen feszült testizmok, lemered vagy vágtában menekül, függőleges nyak, felemelt fej, tágra nyílt szemek, lefelé és hátrafelé mutató fülek, feszes ajkak, esetleg kinyújtott mellső lábak.
- i) Pánik: Testizmok erős feszültsége, futás, ideges, kontrolálatlan reakciók, erősen megfeszült arcizmok, szapora légzés, izzadás, remegés, hasmenés.
- j) Védekező agresszió: Fenyegetés, ugrás, megfordulás, menekülés, egyéb megdöbbentő reakciók.

2.5.2. Fül tartások

A ló füleinek tartása rendkívül fontos jelzés az érzelmi és fizikai állapotáról, mivel a fülmozgás az egyik alapvető kifejezése (5. ábra). A ló fülének helyzete és mozgása sokat elárulhat arról, hogy mit érez, mire figyel, vagy hogyan reagál a környezetére. Neugebauer és Neugebauer (2011) csoportosítása alapján a következő fül tartásokat lehet megkülönböztetni.

- a) Természetes fültartás: Oldalra figyelő, egyenesen felfelé álló, a testtől 90 fokra elforduló fül. Ez a fültartás laza figyelemre utal. Ezzel a fültartással lehet a hallótávolság lefedettségé a legnagyobb.
- b) Hegyezett fülek: Fülkagylók függőlegesen előre irányulnak. Elsősorban felderítő és éber viselkedésnél jelenik meg. Kötődés és kényelmi viselkedésnél is előfordulhat, de agresszió és játék jele is lehet (pl.: imponálás játéknál).
- c) Megosztott figyelem a fülekkel: Az egyik fül például az emberre irányul (pl.: földi munkánál), a másik fül más hangingerekre figyel. Ha alacsony nyaktartással társul, akkor a ló elengedetten figyelmes.
- d) Fülek oldalra: Szárnyszerűen szét álló fülek, a fülkagylók többé kevésbé lefelé irányulnak. Elsősorban menekülő-, kötődő-, és elégedettségi viselkedésnél.
- e) Fülek egyenesen hátrafelé: A ló mögötti inger forrás észlelése. Elsősorban menekülő-, kötődő-, és elégedettségi viselkedésnél, vagy felderítő és figyelő magatartásnál is.
- f) Lapos fülek: A fülkagylók feszült arcizmokkal lefelé irányulnak. Az izgatottság mértékétől függően a nyakra fekszenek. Az agresszív viselkedés kifejeződése (pl.: fenyegetésnél).

5. ábra: Ló fültartások (Neugebauer és Neugebauer, 2011)

2.5.3. Szemek kifejezései

A ló szemei, akárcsak a fülei, fontos jelzések az érzelmi és fizikai állapotáról. A szemek helyzete, mérete, illetve a szemkörnyéki izmok feszültsége mind beszédesek lehetnek. Neugebauer és Neugebauer (2011) csoportosítása alapján a következő szem kifejezéseket lehet megkülönböztetni.

- a) Szemek természetesen nyitva: Elengedettség, és jólétnél.
- b) Szemek tágra nyitva: Többek közt éberségnél, izgatottságnál, vizsgálatnál, félelemnél, játéknál.
- c) Szemek visszafordítása, befordítása: Hátra figyel. Stressznél, félelemnél, dühnél, vagy mikor mereven figyel.
- d) Látható szemfehérje: Többek között heves félelemnél, fájdalomnál, alárendeltségnél és pipálásnál. Néhány lófajta kis íriszrel rendelkezik, így nekik ez a természetes szemük (pl.: appaloosa, a szemfehérjét elengedettség, és jólétnél is mutatják).
- e) Szemek kicsit feszesek: Konfliktusoknál, kellemetlenség, és jólétnél.
- f) Szemek kifelé fordítva: Ásításnál, vizsgálatnál, pipálásnál. A fej felemelésénél a szemgolyók ellenkező irányba fordulnak, ilyenkor látható a szemfehérje, lefelé néz.
- g) Szemek merevek: Távolság becsülésénél, haragnál, fenyegetésnél, elküldésnél, üdvözlésnél.
- h) Pislogó szemek: Nyaló- és rágómozgásnál.
- i) Ráncok a szem felett: Félelemnél, fájdalomnál. Kellemetlenségre, stresszre is utalhat.

2.6. Különböző viselkedési tesztek (Magyarországon és külföldön)

Hajdú et al. (2019) tanulmányozta a hidegvérű lovak viselkedésének vizsgálatát személyiségteszttel. A Tisza-földváron található Homokréti Ménegazdaság hidegvérű állományát tesztelték. A lovak különböző feladatokat kaptak, melyeket pontozva értékelték az alapján, hogy hogyan oldották meg. Emellett pulzusmérővel is megfigyelték a reakciójukat. Vizsgálatuk jól szemlélteti a lovak megbízhatóságát, amikor összevetették a két teszt típus alapján nyert eredményeket. A vizsgált lovak ménesi tartású egyedek és ezek az egyedek sokkal kevesebb alkalommal érintkeznek az emberrel, mint a lovardákban, sport- és rekreációs célból tartott állatok, amely fontos információ a vizsgálatnál. Eredményeik arra utalnak, hogy a statisztikai elemzés hatékonyságának növelése érdekében érdemes lenne további egyedek bevonásával bővíteni a vizsgálat egyedszámát. A ménesi tartásban lévő hidegvérű lovak mellett célszerű lenne a kisközségekben használt lovakat is bevonni a vizsgálatba, hogy pontosabb és teljesebb képet kapjunk a témáról.

Néhány magyarországi fajtában alkalmaznak már egy kezdeti viselkedés vizsgálati módszert. Ez csak a sajátteljesítmény vizsgálat alatt mutatott viselkedéssel foglalkozik. Azonban, mivel a ló idegen környezetben van és rengeteg inger, illetve új inger éri, így nem ad teljes rálátást az állat személyiségére, jellemére. Ilyen viselkedés vizsgálatot alkalmaz már a kisköri félvér, a gidrán és a furioso-northstar fajta egyesület.

Kisköri-félvér és gidrán lovak sajátteljesítmény-vizsgálatának szabályzata az alábbiakat fogalmazza meg: [2]

„Viselkedés bírálat:

Fontos szempont a lovak engedelmessége, együttműködő készsége, könnyen kezelhetősége. Ez részben alkati tulajdonság, részben pedig a ló képzettségéből, előéletéből adódik. A vizsgán nincs arra lehetőség, hogy a ló felkészülési körülményeit, képzettségét, előéletét a bizottság tagjai ismerjék, hanem a vizsgán látottak alapján kell ezt a szempontot figyelembe venni. A korábbiakhoz képest csökkentett pontszámmal (az eddigi 50 helyett 2x 10 pont), de semmiképpen sem hagyható figyelmen kívül. A nem kellően felkészített ló vizsgálja érvénytelen, és ha a képzettsége megfelelő, akkor tehet újra vizsgát.”

A Magyarországi Arablótenyésztők Egyesülete egy összetettebb saját teljesítmény vizsgálatot végez a ménjelöltek esetében. Egy előszelekció során egyeztetett időpontban a ló tartási helyén az egyesület képviselői felkeresik a ménjelöltet, többek között megvizsgálják a tartási körülményeit, az emberhez való hozzáállását, viselkedését. „A vizsgálat célja, hogy kiszűrje a nehezen kezelhető, a társaival és az emberrel nem harmóniában élő egyedeket, és

ezáltal csökkentse a tartó vagy tulajdonos költségeit.” [3] A sajátteljesítmény vizsga során néhány kötelező, és több választható feladatot kell teljesítenie a ménnek. A választható feladatok között van egy úgynevezett Karaktervizsgálat is, melyet 2023-tól vezették be. „Ennek célja, hogy kiszűrje az érzékeny idegrendszerű, nehezen kezelhető, ijedős, nehezen képezhető méneket a tenyésztésből. Az arab ló egyik legfontosabb értékmérő tulajdonsága a könnyen kezelhető, figyelmes és szelíd természete, tanulékonysága, munkakészsége. A tesztet 1998-ban az Állattenyésztési és Háziállattenyésztési Intézetben fejlesztették ki. A Giesseni Egyetem "Hessen-Pferd" projektjében, mintegy 200 kancán tesztelték. A teszt alkalmas a nagy h^2 értéken öröklődő, a ló természetét, vérmérsékletét és használhatóságát meghatározó idegrendszeri tulajdonságok vizsgálatára.” [3] Ez a vizsgálat 3 feladtból tevődik össze, melyet a ló tartási helyén végeznek el egy lovardában vagy fedett lovardában kézen vezetve a lovat. Az első egy statikus tárgy, a második egy mozgó tárgy és lesz egy akusztikus inger is. Minden feladatot háromszor végeznek el, majd pontozzák 1-5-ig.

A KWPN fajtában, a fedezőmének szelekciójában, fontos tényező a viselkedésük vizsgálata, amelyet mén teljesítmény-tesztnak neveznek. A 3 éves KWPN ugró- és díjlovak esetében 35 nap, a fogatos típusnál 50 nap a teszt ideje. Ez idő alatt a lovak számára idegen lovassal, idegen helyen, egy lovas központban végzik a tesztet. Ez a teszt viszonylag objektív információt szolgáltat minden egyes ménről, értékelve azok természetes sporttehetségét és temperamentumát. A teljesítményteszt magába foglalja az általános- és munka közbeni viselkedés értékelését is. [4]

Külföldön több különböző viselkedési tanulmány is készült. Fureix et al. (2009) azt vizsgálta 59 ló esetében, hogy hogyan reagálnak a lovak az ismert, és idegen emberre. Mennyire emlékeznek rájuk, illetve az élmény pozitív vagy negatív volt-e?

Egy másik tanulmányban (Lloyd et al., 2008) több mint ezer lovat vizsgáltak és fajtánként csoportosították őket. A statisztikai elemzés célja a fajták közötti különbségek feltárása volt. Az eredmények azt mutatták, hogy szignifikáns különbségek voltak a fajták között hat komponensben is. A viselkedést és a személyiséget bizonyos mértékig a gének befolyásolják, öröklődnek. Lloyd et al. (2007) korábban más kutatást is végeztek a témával kapcsolatban. Ennek a tanulmánynak az volt a célja, hogy teszteljék az eredetileg főemlősök számára kifejlesztett értékelési módszer megbízhatóságát. 61 ló személyiségét 30 viselkedésileg meghatározott szempont alapján felépített kérdőív segítségével értékelték. Megállapították, hogy némi változtatással használható ez a típusú személyiség teszt a lovakra is.

2.7. A lovak személyiség típusai – Horsenality módszer

Pat Parelli által kifejlesztett Horsenality kifejezést a lovak személyiségének kategóriákra való felosztására használják. Csakúgy, mint nekünk, embereknek, a lovaknak is eltérőek a személyiségük és szükségleteik, és ahhoz, hogy hosszú távú sikereket érjünk el a lovunkkal, elengedhetetlen először megtanulni „olvasni” őt, azaz megérteni, mit akar közölni velünk. [5]

Csoportosítás (Rácz, 2020 alapján):

- Extrovertált: Az ilyen lovak általában magas energiákkal rendelkeznek, inkább menősök, hajlamosak elszetni, elrohanni, játékosak, nyíltak, mozgékonyak.
- Introvertált: Az ilyen lovak alacsony energiaszintekkel működnek, több bennük a „fék”, lassabbak és hajlamosak megállni.
- Bal agyféltekés: Tulajdonságuk a dominálni akarás, a bátorság, a magas önbizalomszint, a nyugodtság és a tolerancia.
- Jobb agyféltekés: Alapvető tulajdonságuk a félénkség, engedelmesség, könnyebb kezelhetőség, idegesség és az alacsony önbizalomszint.

„Az idő múlásával, a képzés során változhatnak. A ló is, akárcsak mi, emberek, egy adott személyiséggel születik, amit aztán a család, környezet stb. formál. Az alapok ugyanazok maradnak, de némileg más formát öltenek.” (Rácz, 2020)

Ezek kombinációjából a következő személyiségtípusok lehetnek (1. táblázat), melyet először Pat Parelli írt le [4]:

1. táblázat: Személyiségtípusok lehetséges kombinációi és jellemző tulajdonságaik
(Pat Parelli és Rác Zsuzsanna nyomán)

Bal agyféltekés introvertált	Bal agyféltekés extrovertált	Jobb agyféltekés introvertált	Jobb agyféltekés extrovertált
Hamar ráun a feladatokra	Legkönnyebb személyiség	Nem érzi magát biztonságban	Lendületes
Unalmasnak tartja az embert	Hiperaktív	Önbizalom hiányos	Nem tud megállni
Domináns	Kíváncsi	Alul van a rangsorban	Pánikol
Szeret vitatkozni	Próbára teszi az embert	Hezítál	Túl reagál
Makacs	Néha csapongó, túlbuzgó	Engedelmes	Túl éber
Hajlamos a bakolásra, kirúgásra	Hajlamos harapni, csipkedni, első lábaival csapni	Kapkodásra hajlamos	Elszaladásra, ágaskodásra
Érdektelen	Sértődékeny	Kiszámíthatatlan	Ijedős
Motiválatlan	Nyitott	Félénk	Nézelődő
Elfolytott feszültség	Csibész, játékos	Feszült	Feszült
Bizalmatlan	Megvan a maga véleménye	Bizalmatlan	Könnyen elbizonytalanodik
Alacsony energiaszint	Magas energiaszint	Zárkózott	Magas energia szint
Szkeptikus	Könnyen, gyorsan tanul	Lefagy, majd robban	Nehezen tanul
Kifejezetten táplálék-orientált	Szeret gondolkozni, utál unatkozni	Nehezen gondolkodik	Személyisége blokkolja a gondolkodást
Kívül lusta, de agyba nem	Nem bírja a kényszerítést		Lábaival gondolkodik, nem az agyával
	Bakolás, lovas elvitele, ha elege van		

3. ANYAG ÉS MÓDSZER

3.1. Teszt helyszíne és a biztonsági pontok alkalmazása

A személyiség teszteket több, különböző településen végeztem, eltérő tartási körülmények között tartott lovakkal. A vizsgálatba vont egyedek száma összesen 17. A feladatokat minden esetben a ló saját életterében, megszokott környezetében, karámjában végeztem. Kiemelten fontos volt a biztonsági pontok alkalmazása, mind a környezet, mind a feladatokat végző személy szempontjából. A biztonsági pontok alkalmazásával nem érte stressz (idegen hely, idegen személy) az egyedeket a vizsgálatok során, így hiteles reakciókat lehetett dokumentálni. Továbbá, a karámban mindig csak a vizsgált ló tartózkodott, így más lovak jelenléte sem zavarta az egyedek viselkedését.

3.2. Személyiségvizsgálat körülményei, minden vizsgálatba vont egyedre vonatkozóan

- indító állás kijelölése, ahonnan az állat elengedésre vagy vezetésre kerül a feladatok elvégzésekor
- minden feladatra adható/kapott standard időtartam: 3 perc
- minden feladatra adható/kapott tényleges időtartam: 3 perc utáni időtartam
- általános reakciójelek dokumentálása (a tárgyak melyik oldalán halad el, megszaglássza-e, megérinti-e)
- minden feladat elvégzése után pozitív visszacsatolás (jutalom)

3.3. Személyiség tesztbe vont lovak

A személyiségtesztbe vont lovak egyedi kódja, születési éve, a fajta, nem és a hasznosítás bemutatása (2. táblázat).

2. táblázat: A személyiségtesztbe vont egyedek
a személyiségvizsgálatba vont sorrend szerint ismertette

Vizsgálatba vont egyed kódja	Születési év	Fajta, nem, hasznosítás
1.	2021	Nonius mén csikó
2.	2009	Ismeretlen származású póni kanca, fogatolt
3.	2020	Lipicai kanca, fogatolt
4.	2014	Ismeretlen származású, melegvérű kanca, lovagolt
5.	2006	Ismeretlen származású póni herélt, lovagolt
6.	2009	Kisbéri félvér kanca, versenyzett díjlovaglásban
7.	2023	Magyar sportló kanca csikó
8.	2015	Welsh A póni kanca, lovagolt
9.	1999	Fríz félvér kanca, lovagolt
10.	2020	Belga melegvérű kanca
11.	2020	Belga melegvérű kanca
12.	2023	Magyar sportló mén csikó
13.	2023	Magyar sportló kanca csikó
14.	2006	Magyar sportló kanca, versenyez díjlovaglásban
15.	2009	Magyar sportló herélt, versenyez díjlovaglásban
16.	2020	KWPN kanca
17.	2014	Oldenburgi kanca, versenyez díjlovaglásban

3.4. Személyiségvizsgálatban kialakított feladatok

A személyiségvizsgálatot szabadon mozgó (3. táblázat) és vezetéken mozgó (4. táblázat) állatokkal végeztem. Különböző teszt körülmények között, eltérő teszt feladatokat kellett a lónak végezni. A tesztek során az állatok viselkedését és reakcióját dokumentáltam.

Szabadon végzett vizsgálatok: az állat szabadon, vezeték nélküli mozog a karámban végig a teszt alatt.

3. táblázat: A szabadon végzett vizsgálatok körülményei, a teszt feladatok és a teszt során végzett megfigyelések

Teszt megnevezés	Teszt körülmények	Teszt feladat	Megfigyelések
Folyosó teszt 1. feladat	5m hosszú és 1,5m folyosó kijelölése a karámban. A folyosó végétől 2 méterre abrak kihelyezése.	Az állatot az indítóállásnál elengedve, szabadon kell megtennie az utat végig a folyosón, a kihelyezett abrakig. <i>(1.kép)</i>	Az állat átmegy-e a folyosón és elviseli-e a szűk teret?
Idegen tárgy teszt 3. feladat	A ló számára nem ismert tárgy elhelyezése a karámban az indítóállással szemben, attól három méterre.	Az állatot az indítóállásnál elengedve, szabadon kell megtennie az utat az ismeretlen tárgy mellett a kihelyezett abrakig. <i>(4.kép)</i>	Az idegen tárgy melyik oldalán haladt el az állat, megszagolta, hozzá ért-e? Érdeklődött vagy nem?
Fólia teszt 5. feladat	300x100cm-es fólia kihelyezése a karámban, az indítóállással szemben.	Az állatot az indítóállásnál elengedve, szabadon kell megtennie az utat a fólia mellett, a kihelyezett abrakig. <i>(2.kép)</i>	Az állat rálép-e a fóliára, megijed-e tőle vagy érdeklődik iránta?
Idegen személy teszt 7. feladat	Az állat számára idegen személy a karámban.	Az állatot az indítóállásnál elengedve, szabadon kell megtennie az utat az idegen személy mellett, a kihelyezett abrakig	Az állat reakciói az idegen személy jelenlétében. Érdeklődik iránta vagy megriad?

Vezetve végzett vizsgálatok: az állat vezetéken, felvezetővel mozog a karámban végig a teszt alatt. A vezető a vizsgálatba vont ló által ismert személy. A felvezetés a megszokott módon vezeti a lovat. Amennyiben a ló érdeklődést mutat valamilyen kihelyezett tárgy vagy jelenlevő személy iránt, úgy a felvezető engedi azt. Erőltetés, fegyelem és kényszer alkalmazása nem történt a vizsgálat során.

4. táblázat: Felvezetve végzett vizsgálatok körülményei, a teszt feladatok és a teszt során végzett megfigyelések

Teszt megnevezés	Teszt körülmények	Teszt feladat	Megfigyelések
Folyosó teszt 2. feladat	5m hosszú és 1,5m folyosó kijelölése a karámban. A folyosó végétől 2 méterre abrak kihelyezése.	A felvezető az állatot az indítóállástól felvezeti végig a folyosón, a kihelyezett abrakig.	Az állat átmegy-e a folyosón és elviseli-e a szűk teret?
Idegen tárgy teszt 4. feladat	A ló számára nem ismert tárgy elhelyezése a karámban az indítóállással szemben, attól három méterre.	A felvezető az állatot az indítóállástól felvezeti az ismeretlen tárgy mellett a kihelyezett abrakig.	Az idegen tárgy melyik oldalán haladt el az állat, megszagolta, hozzá ért-e? Érdeklődött vagy nem?
Fólia teszt 6. feladat	300x100cm-es fólia kihelyezése a karámban, az indítóállással szemben.	A felvezető az állatot az indítóállástól felvezeti a fólia mellett, a kihelyezett abrakig. (3.kép)	Az állat rálép-e a fóliára, megijed-e tőle vagy érdeklődik iránta?
Idegen személy teszt 8. feladat	Az állat számára idegen személy a karámban.	A felvezető az állatot az indítóállástól felvezeti az idegen személy mellett, a kihelyezett abrakig	Az állat reakciói az idegen személy jelenlétében. Érdeklődik iránta vagy megriad?

3.5. A személyiségteszt pontozási rendszere

A pontozási rendszer kialakításánál figyelembe vettem a ló egész testén mutató reakciókat, hogy hogyan közelít meg az adott tárgyat, személyt (7. táblázat). Vizsgáltam a fül és a szem által adott jeleket, amelyeket külön pontoztam, 1-5-ig tartó skálán (5. és 6. táblázat). Azoknál a reakcióknál, ahol két jellemző is megfigyelhető volt egy-egy rész esetében, a pontszámok átlagát vettem. A pontszámokat összeadva és mediánt képezve az egyes feladatokban elérhető értékkel jellemeztem, számszerűsítettem a vizsgált egyedek viselkedését, személyiség típusát.

5. táblázat: A különböző füljelzések és az azokra adható pontszámok

Fül tartások	1-5 pont
Természetes fültartás	1 pont
Hegyezett fülek	2 pont
Megosztott figyelem a fülekkel	2 pont
Fülek oldalra	3 pont
Fülek egyenesen hátrafelé	4 pont
Lapos fülek	5 pont

6. táblázat: A különböző szem kifejezések és az azokra adható pontszámok

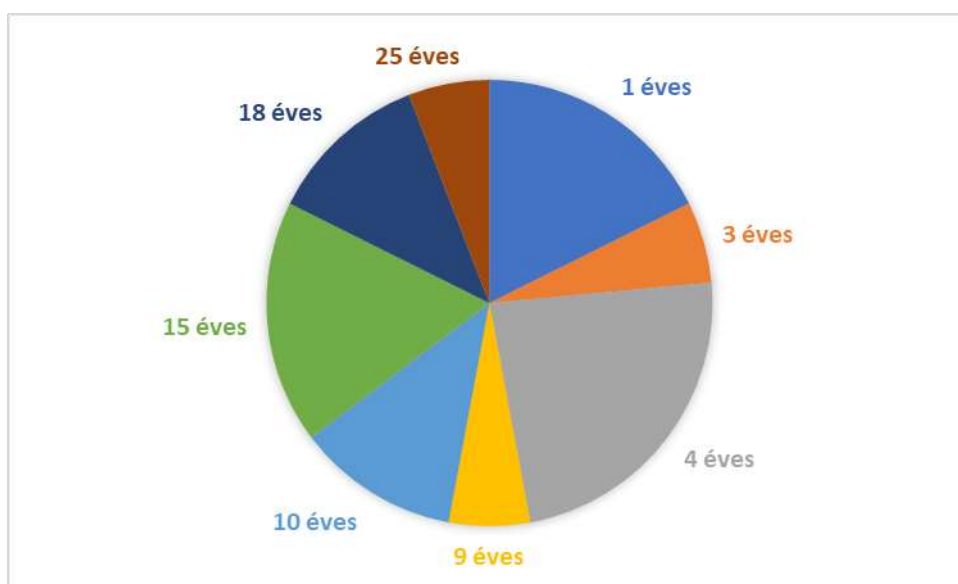
Szem kifejezései	1-5 pont
Szemek természetesen nyitva	1 pont
Pislogó szemek	1 pont
Szemek kicsit feszesek	2 pont
Ráncok a szem felett	3 pont
Szemek merevek	3 pont
Szemek kifordítva	3 pont
Szemek visszafordítása, befordítása	3 pont
Szemek tágra nyitva	4 pont
Látható szemfehérje	5 pont

7. táblázat: A különböző testhelyzetek és az azokra adható pontszámok

Testhelyzetek	1-5 pont
Természetes tartás, de ignorál	0 pont
Természetes tartás, érdeklődő	1 pont
Enyhe félelem	2 pont
Felfedező viselkedés	2 pont
Kaparás	2 pont
Kerülő magatartás	3 pont
Érdeklődés	3 pont
Szorongó figyelem	3 pont
Irritáció	4 pont
Szorongás	4 pont
Pánik	5 pont
Védekező agresszió	5 pont

4. EREDMÉNYEK

A személyiségvizsgálatba vont lovak életkor eloszlását a 6. ábra ismerteti. Az életkor különböző szakaszaiban a lovak más-más temperamentumot, tapasztalatokat és viselkedési mintákat mutathatnak. Fiatalabb lovak általában kíváncsiak, energikusak és tanulékonyak, de tapasztalatlanságuk miatt gyakran bizonytalanabbak, és erősebben reagálhatnak ismeretlen helyzetekre. Az életkor előrehaladtával a lovak viselkedése változik, és a megfelelő tréninggel, valamint figyelemmel az ember-ló kapcsolat mélyülhet és erősödhet minden életkorban.

6. ábra: A vizsgálatba vont lovak életkora

Részletezve a vizsgálatok eredményeit, a különböző feladatok, így a folyosó teszt célja volt, hogy megmutassa, hogyan reagál a ló a szűk helyeken való áthaladásra és idegen tárgyakkal való találkozásra. Az idegen tárgy és a fólia feladatok szintén azt mérték, hogyan viszonyul a ló az ismeretlen tárgyakhoz. Az adott reakcióknak hasonlóknak kellett volna lenniük, ugyanakkor megfigyelhető volt, hogy a fólia nagyobb félelmet váltott ki. Ennek lehetséges oka, hogy a ló nem képes jól felmérni a mélységet, így a kiterített fóliát csupán eltérő színű talajnak láthatja, ami rémisztőbbnek tűnik számára. Az idegen személyre adott reakció a ló adott személy iránti érdeklődését számszerűsítette.

Az eredményeket a lovakkal végzett feladatok időrendi sorrendjében ismertetem. A vizsgálatba vont egyedek személyiségteszt eredményeit a 8. – 24. táblázat ismerteti.

8. táblázat: 1. tesztállat személyiségteszt eredménye

Tesztfeladat	Szabadon (pontszám)	Vezetve (pontszám)
Folyosó	9	9
Idegen tárgy	4,5	7
Fólia	8,5	8
Idegen személy	4	4
Medián pont:	7,5	

Szöveges kiegészítés: A feladatokra nagyon érdeklődően reagált. Az idegen személlyel is nagyon barátságosan és érdeklődően viselkedett.

9. táblázat: 2. tesztállat személyiségteszt eredménye

Tesztfeladat	Szabadon (pontszám)	Vezetve (pontszám)
Folyosó	2	6
Idegen tárgy	5	4
Fólia	6,5	6,5
Idegen személy	2	2
Medián pont:	4,5	

Szöveges kiegészítés: Nem keltették fel az érdeklődését a feladatok, alapvetően jutalomfalat központú viselkedést mutatott. Az idegen személy nem érdekelte.

10. táblázat: 3. tesztállat személyiségteszt eredménye

Tesztfeladat	Szabadon (pontszám)	Vezetve (pontszám)
Folyosó	10	9
Idegen tárgy	8	6
Fólia	5,5	9
Idegen személy	3	4
Medián pont:	8,5	

Szöveges kiegészítés: Tartott a feladatoktól, óvatosan fedezte fel azokat. Vezetve magabiztosabban viselkedett, ugyanakkor a fóliától továbbra is félt.

11. táblázat: 4. tesztállat személyiségteszt eredménye

Tesztfeladat	Szabadon (pontszám)	Vezetve (pontszám)
Folyosó	7	4
Idegen tárgy	5	4
Fólia	7	6
Idegen személy	3	3
Medián pont:	4,5	

Szöveges kiegészítés: Kicsit hezitált a feladatok előtt, de mindent megvizsgált. Vezetőjével készségesen végezte el a feladatokat, ugyanakkor más személy iránt nem volt érdeklődő.

12. táblázat: 5. tesztállat személyiségteszt eredménye

Tesztfeladat	Szabadon (pontszám)	Vezetve (pontszám)
Folyosó	9	8
Idegen tárgy	8	7
Fólia	9	7
Idegen személy	7	4
Medián pont:	7,5	

Szöveges kiegészítés: Szabadon, egyedül láthatóan félt a feladatoktól. Meglepő volt ez a viselkedés tőle, mert alapvetően érdeklődő, barátságos és rendszeresen gyerekekkel dolgozik. A vezetővel már a megszokott módon viselkedett, feladatokat készségesen végrehajtotta.

13. táblázat: 6. tesztállat személyiségteszt eredménye

Tesztfeladat	Szabadon (pontszám)	Vezetve (pontszám)
Folyosó	12	9
Idegen tárgy	6,5	9
Fólia	10,5	9,5
Idegen személy	11	5
Medián pont:	9,25	

Szöveges kiegészítés: Félt mindentől, meg se közelítette a feladatokat. A feladatok felénél már kezelhetetlené vált. Fegyelmezés mellett lehetett vele folytatni a vizsgálatokat. Vezetőjével viszont elvégezte a feladatokat.

14. táblázat: 7. tesztállat személyiségteszt eredménye

Tesztfeladat	Szabadon (pontszám)	Vezetve (pontszám)
Folyosó	5	5
Idegen tárgy	5	4
Fólia	7	7,5
Idegen személy	3	3
Medián pont:	5	

Szöveges kiegészítés: Csikó korú egyed, korához képest bátran és érdeklődően reagált a feladatokra. Az idegen személlyel is nagyon barátságosan viselkedett.

15. táblázat: 8. tesztállat személyiségteszt eredménye

Tesztfeladat	Szabadon (pontszám)	Vezetve (pontszám)
Folyosó	5	3
Idegen tárgy	7	2
Fólia	7	6
Idegen személy	2	2
Medián pont:	4	

Szöveges kiegészítés: A feladatra se érdeklődést, se félelmet nem mutatott. Vezetőjével ezt a feladatot készségesen teljesítette, közömbösen viselkedett. Megfigyelhető volt, hogy a távolabbi karámba lévő lőtársa (9. tesztállat) az egyik biztonsági pont az életébe, mivel felé vette az irányt, a vizsgálatok megkezdésekor.

16. táblázat: 9. tesztállat személyiségteszt eredménye

Tesztfeladat	Szabadon (pontszám)	Vezetve (pontszám)
Folyosó	2	8
Idegen tárgy	5	2
Fólia	2	11
Idegen személy	3	3
Medián pont:	3	

Szöveges kiegészítés: A folyosó tesztet során nem mutatott érdeklődést. A 8. tesztállattal való kommunikációra összepontosított. Feladatokban nem volt érdeklődő, azonban a vezetőjével teljesítette őket.

17. táblázat: 10. tesztállat személyiségteszt eredménye

Tesztfeladat	Szabadon (pontszám)	Vezetve (pontszám)
Folyosó	6	2
Idegen tárgy	8	7
Fólia	7	10
Idegen személy	3	2
Medián pont:	6,5	

Szöveges kiegészítés: Pozitívan reagált a feladatokra, a félelem azonban megfigyelhető volt bizonyos feladatok esetében.

18. táblázat: 11. tesztállat személyiségteszt eredménye

Tesztfeladat	Szabadon (pontszám)	Vezetve (pontszám)
Folyosó	2	6
Idegen tárgy	6	2,5
Fólia	6	6
Idegen személy	4	2
Medián pont:	5	

Szöveges kiegészítés: Közömbösen reagált a feladatokra. Többségében nyugodt viselkedést mutatott mind szabadon, mind vezetve.

19. táblázat: 12. tesztállat személyiségteszt eredménye

Tesztfeladat	Szabadon (pontszám)	Vezetve (pontszám)
Folyosó	4,5	3
Idegen tárgy	6	5
Fólia	9,5	9,5
Idegen személy	3	3
Medián pont:	4,75	

Szöveges kiegészítés: Érdeklő volt, kissé bizonytalan. Egyik feladatban hátra tekintett gondozójára, láthatóan nem tudta mit várnak tőle. A fóliás feladattól mindkét esetben nagyon tartott.

20. táblázat: 13. tesztállat személyiségteszt eredménye

Tesztfeladat	Szabadon (pontszám)	Vezetve (pontszám)
Folyosó	9,5	9
Idegen tárgy	8	8
Fólia	8	8
Idegen személy	4	2
Medián pont:	8	

Szöveges kiegészítés: Mindentől félt és vezetve is ezeket a reakciókat mutatta. A gondozó visszacsatolására várt.

21. táblázat: 14. tesztállat személyiségteszt eredménye

Tesztfeladat	Szabadon (pontszám)	Vezetve (pontszám)
Folyosó	6	6
Idegen tárgy	4	4
Fólia	6	6
Idegen személy	3	3
Medián pont:	5	

Szöveges kiegészítés: Folyosótól tartott, de a feladatot elvégezte. A fóliát jobban szemügyre vette, de nem mutatott sok érdeklődést és félelmet a feladatok iránt.

22. táblázat: 15. tesztállat személyiségteszt eredménye

Tesztfeladat	Szabadon (pontszám)	Vezetve (pontszám)
Folyosó	3	3
Idegen tárgy	2	3
Fólia	3	3
Idegen személy	4	3
Medián pont:	3	

Szöveges kiegészítés: Nem érdekelték a feladatok, meg se nézte őket. Nyugodtan viselkedett, de jutalomfalat orientált volt.

23. táblázat: 16. tesztállat személyiségteszt eredménye

Tesztfeladat	Szabadon (pontszám)	Vezetve (pontszám)
Folyosó	3	6
Idegen tárgy	7	5
Fólia	3	9
Idegen személy	9	7
Medián pont:	6,5	

Szöveges értékelés: A 16. tesztállat előéletében az ember nem biztonsági pont, kifejezetten negatív tapasztalatokkal bír. Ugyanakkor a vezető rosszabb teszteredményre számított, tekintve a ló előéletét. Jól megfigyelhető volt az idegen személytől való félelem (még a fejét is igyekezett elfordítani az idegen személytől). Azonban a tárgyakhoz köthető feladatokat a vezetőjével készségesen megoldotta.

24. táblázat: 17. tesztállat személyiségteszt eredménye

Tesztfeladat	Szabadon (pontszám)	Vezetve (pontszám)
Folyosó	9	7
Idegen tárgy	3	4
Fólia	6	5
Idegen személy	2	2
Medián pont:	4,5	

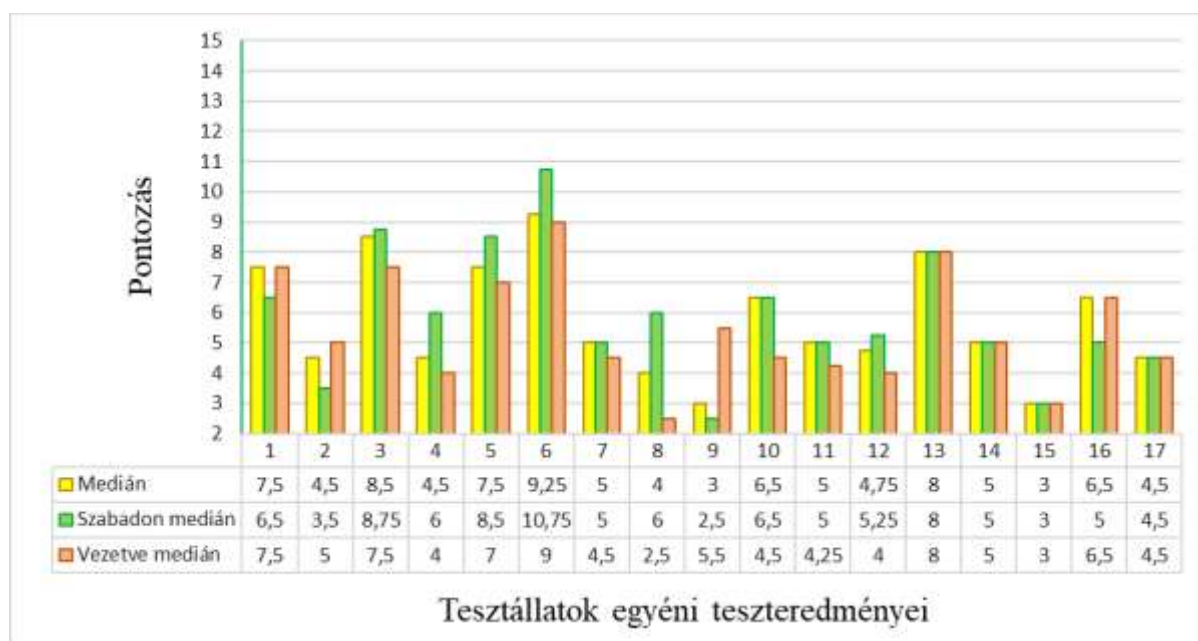
Szöveges értékelés: A folyosótól tartott, a fólián magabiztosan átsétált. A jutalomfalat központi elemként szerepelt végig a feladatok elvégzése alatt. A feladatokat alapvetően nyugodtan, de érdeklődés nélkül végezte.

A lovak feladatokban adott reakcióinak megfigyelése alapján pontszámokat kaptak. Külön figyelve a testhelyzetet, a fül mozgását, valamint a szem kifejezéseit. Ha egy megfigyelési területen többféle reakció volt jellemző, akkor ezek pontszámát átlagoltam. A pontszámokat minden egyes lónál összeadtam, majd a végeredmény szerint csoportokba soroltam, mely megmutatta, hogy melyik személyiség típus a legjellemzőbb az adott lóra.

25. táblázat: Parelli és Rácz féle személyiségtípusok pontszámhoz való rendelése

Személyiség típus	Összesített pontszám
Bal agyféltekés introvertált	2 - 4,5 pont
Bal agyféltekés extrovertált	4,6 - 7,5 pont
Jobb agyféltekés introvertált	7,6 - 10,5 pont
Jobb agyféltekés extrovertált	10,6 – 15 pont

A nyolc feladathoz köthető részpontszámokból kialakított végleges pontszám alapján soroltam be az egyedeket a pontszámhoz köthető személyiségtípusba. Ugyanakkor több esetben nem jellemezte egyértelműen az adott lovat a végleges pontszámhoz társított személyiségtípus. Annak érdekében, hogy objektív információ legyen az adott egyedről elkülönítettem a vezetve és a szabadon végzett feladatok pontozását, így árnyalva és pontosítva a habitusok közötti különbségeket (1. melléklet). Sárga színnel kiemelve az összes feladat (szabadon és vezetve) végleges pontszáma, zöld színnel a szabadon végzett és rózsaszín színnel a vezetve végzett vizsgálatok pontszáma látható. (7. ábra)

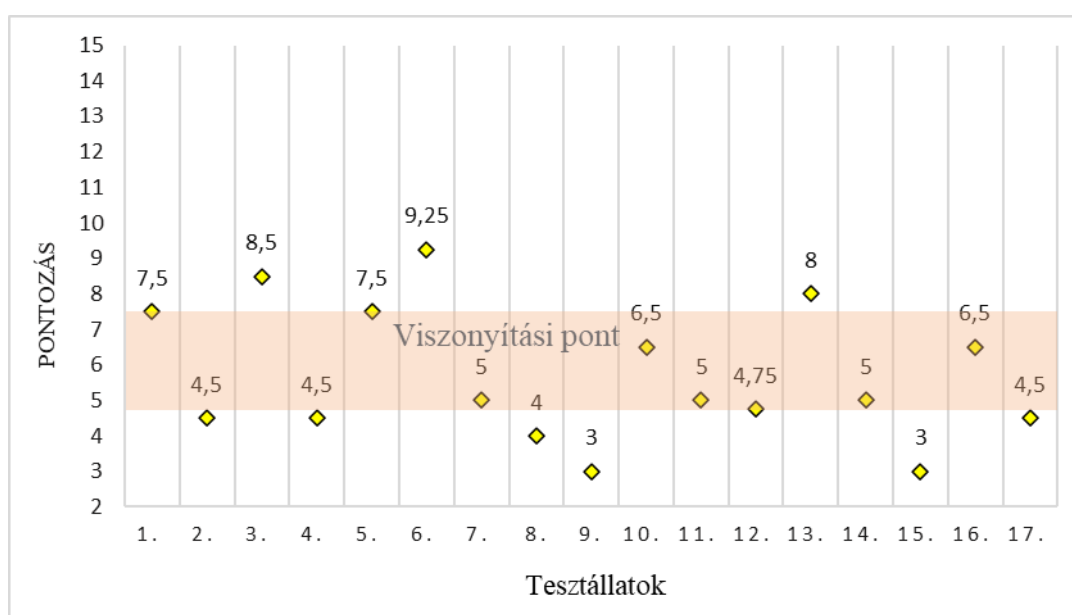

7. ábra: Teszteredmények minden vizsgált egyednél

Az eredmények nagyfokú heterogenitást mutattak a vizsgált lovak személyiség típusait illetően, amely megfelelt az előzetes elvárásoknak. A ló eredeti személyiségjegyei azokban a szituációkban válnak nyilvánvalóvá, amikor a feladatokat külső környezeti ingerek nélkül végzi, és nem befolyásolja a korábban tanult viselkedési minták megnyilvánulása. Ezért a szabadon végzett feladatok pontosabb képet adtak a vizsgálatba vont egyedek személyiségtípusáról. A vezetett vizsgálatoknál kapott értékek több esetben is eltértek a szabadon végzett vizsgálatok eredményeitől. Ezekben az esetekben nem csak egy személyiség típusba volt sorolható az adott egyed vagy a határán volt két típusnak. Az ilyen „határzóna” személyiségjeggyel rendelkező lovak esetében a lovak habitusát a tanulás, vagy az emberrel való kapcsolat eltérő irányban és módon változtathatja.

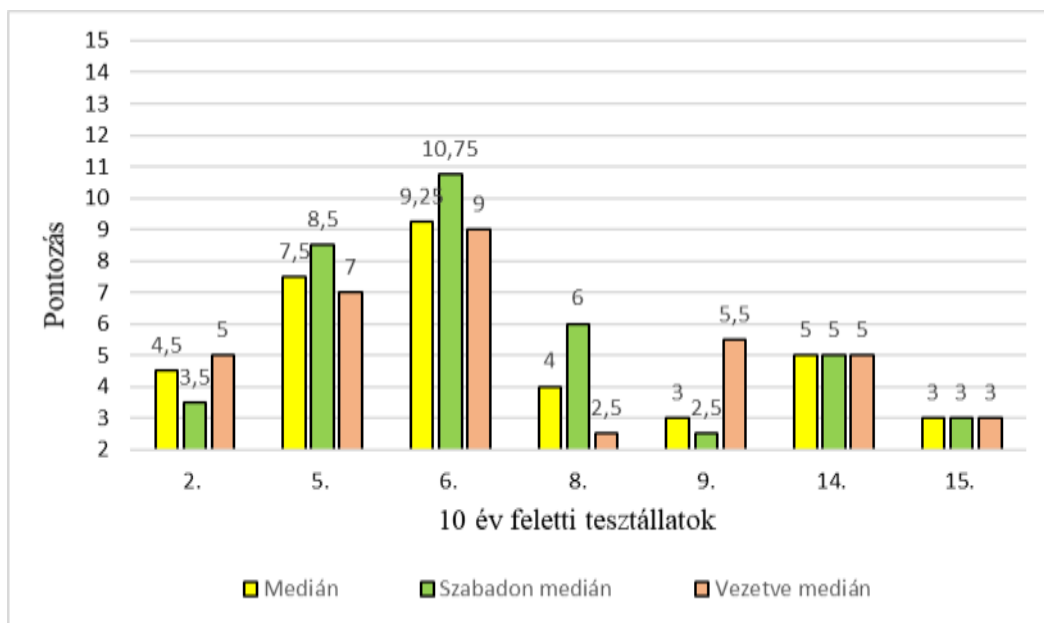
A 5. tesztállattal (18 éves) kiskorú gazdája önállóan dolgozik, fegyelmezés nélkül. A személyiségteszt vizsgálaton azonban a szabadon végzett feladatok esetében félelemmel reagált minden feladatra, ugyanakkor vezetve stabilan és magabiztosan végezte. Vannak viszont olyan személyiségek, amelyek stabilak. Az összesített eredménybe, szabadon és vezetve és ugyanazt a pontszámot mutatták.

A bal agyféltekés extrovertált lovak tekinthetők a viszonyítási pontnak (4,6 – 7,5 pont közötti értékek) (Parelli, Rácz, 2020). Az emberrel való közös munka és feladatok elvégzése szempontjából könnyen kezelhető, együttműködő személyiségjegyekkel bíró habitus.

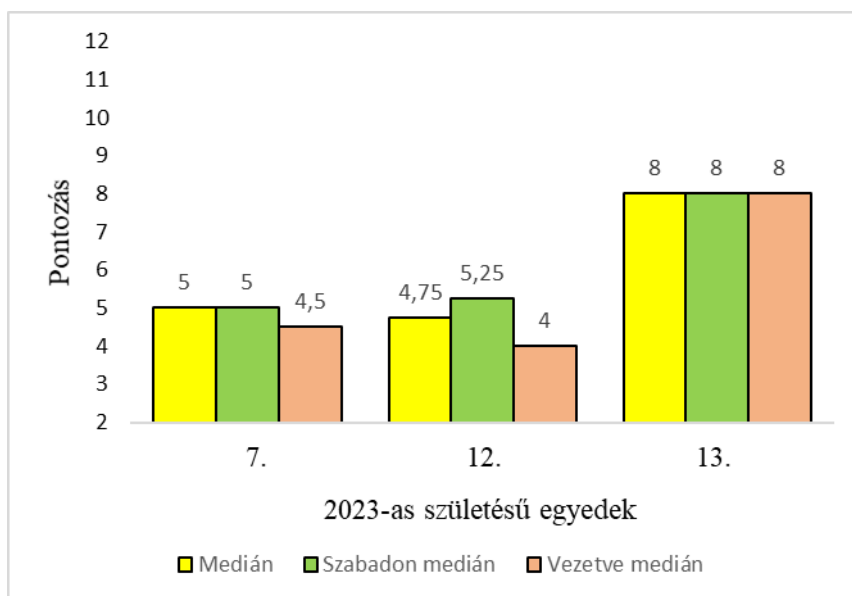
8. ábra: Viszonyítási ponttól való eltérések

Az 8. ábra ismerteti, hogy a vizsgálatba vont egyedek milyen mértékben és irányban tértek el az ember szempontjából ideális habitustól. 2 és 4,5 pontszám közötti a bal agyféltekés introvertált személyiségek, míg 7,6 és 10,5 pontok között a jobb agyféltekés introvertált típusok láthatók. Jobb agyféltekés extrovertált az összesített számításban nem jelentkezett.

9. ábra: 10 év feletti lovak pontozása

A 10 év feletti lovaknál az esetek nagyrésztében a pozitívabb személyiség típus felé mozdulnak a pontok a vezetett állapothoz (9. ábra). Ez igazolja, hogy a képzettség pozitívan befolyásolja a személyiség típust. Néhány esetben stagnáltak, ezek az egyedek valószínűleg nagyon stabil személyiség típusok.

10. ábra: 2023-as születésű csikók pontozása

Az éves csikóknál a vezetett állapot adott kevesebb pontot (10. ábra), de itt negatív irányba, mivel a csikóknak még kevés az emberrel való kapcsolata. Itt is jelentkezett fix pontozású egyed, mely arra utal, hogy egy stabil személyiség típussal rendelkeznek.

Henriksson et al. (2019) egy lovakkal végzett tanulmányában megállapították, hogy a nagy méretű lovak több emberrel kapcsolatos viselkedést mutattak, amikor megoldhatatlan problémával szembesültek, mint a pónik. Ezt a megállapítás az általam vizsgált lovaknál is bebizonyosodott, hiszen a pónik itt is kevesebb érdeklődést mutattak az ember és a feladatok iránt. Továbbá a Henriksson et al. (2019) kísérletében is bebizonyosodott, hogy a ló személyisége befolyásolta a lovak emberrel kapcsolatos viselkedését.

5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

A vizsgálat során a feladatok és a kidolgozott pontozási rendszer megfelelően mutatta be az adott ló személyiség típusait. Egyértelműen megfigyelhető volt, hogy a lovak veleszületett személyiségtípusának reakcióit nem befolyásolta a képzettségük. A lovak alapvető karakterét a szabadon végzett feladatok során ismerhetjük meg, amikor nincsen emberi beavatkozás. A lovak képzettsége és az ember iránti bizalma inkább a kézen vezetett helyzetekben vált nyilvánvalóvá. Egy idegen ló esetében a vezetett feladatokból kiderülhet, mennyi bizalmat érez az emberek iránt.

Természetesen egy-egy személyiségtípus jellemzői nem minden esetben alkalmazhatók mereven egy adott lóra, előfordulhatnak eltérések, és nem mindig sorolható be határozottan egyetlen típusba, mivel lehetnek átmenetek. Emellett sok múlik a környezeti hatásokon is. Ezért végeztem a teszteket a saját környezetükben, a saját gazdájukkal vagy gondozójukkal, hogy a környezeti tényezők hatása minimális legyen. Néhány egyed esetében megfigyelhető volt, hogy több személyiségtípus jellemzőit is mutatják. Külön elemeztem a szabadon végzett feladatok és a vezetett feladatok pontszámait, és jól láthatóvá vált, hogy az eredeti személyiségtípus módosult az emberi tanítás vagy emberi jelenlét hatására.

A lovak személyiség típus eredményét minden esetben ismertettem a tulajdonossal vagy gondozóval, hogy megerősítse az eredményeimet. Vagyis közöltem a kapott személyiség típust, majd ismertettem a típus tulajdonságokat. Fontos megjegyezni, hogy nem kell, hogy minden egyes tulajdonság passzoljon az egyedre, hiszen a lovak is más és más személyiségek, de többségében igaznak kell lennie.

Az alapgondolat sikeresnek mutatkozott, miszerint egy olyan módszer kifejlesztése, amivel megállapítható a lovak személyiség típusa. Ez a dolgozat egy alapot fektet le, ennek célja ló vásárlás során a ló alkalmasságának megfigyelése. Ha kezdő lovasnak, vagy gyermeknek szeretnénk lovat vásárolni, egyértelműen a legkönnyebb személyiség típust kell keresnünk, vagyis a bal agyféltekés extrovertáltat. Ehhez a személyiség típushoz vonatkoztattam a többi vizsgált egyedet. Emellett az is meghatározó, hogy milyen céllal szeretnénk lovat vásárolni. Például, ha versenysportra keresünk lovat, elképzelhető, hogy egy más személyiségtípus jobban megfelel, mint egy gyereklónak szánt bal agyféltekés extrovertált egyed. Kiemelkedő versenyteljesítményhez nem feltétlenül ez a típus bizonyul a legmegfelelőbbnek.

Ez a vizsgálat egy kezdeti lépés, amely nem teljes körű, de alapot ad a további kutatásokhoz.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

A ló személyisége fontos tulajdonságnak számít és kulcskérdés a ló teljesítményében. A lovak személyiségének ismeretében könnyebb kiválasztani az adott tevékenységre, munkára az arra alkalmas habitussal bíró egyedet. Európa számos országában a tenyésztett lovakat szubjektíven értékelik jellemük és temperamentumuk alapján a teljesítményteszt részeként, mielőtt használatba kerülnének.

A lovak kommunikációjában a testbeszéd az első helyet foglalja el, ezen belül első a testhelyzet, de a ló szemei, akár csak a fülei, fontos jelzések az érzelmi és fizikai állapotáról. A háziasítás ellenére is erősen megmaradt bennük a menekülési ösztön, így sok esetben a félelmi reakciók fognak elsőként feltűnni.

Vizsgálatom során 17 lóval végezhettem el a feladatokat. Ez minden esetben a ló saját életterében, megszokott környezetében, karámjában történt. Kiemelten fontos volt a biztonsági pontok alkalmazása, mind a környezet, mind a feladatokat végző személy szempontjából. A személyiségvizsgálatot szabadon mozgó és vezetéken mozgó állatokkal végeztem. Különböző teszt körülmények között, eltérő teszt feladatokat kellett a lónak végezni. A tesztek során az állatok viselkedését és reakcióját dokumentáltam.

A pontozási rendszer kialakításánál figyelembe vettem a ló egész testén mutató reakciókat, vizsgáltam a fül és a szem által adott jeleket, amelyeket külön pontoztam, 1-5-ig tartó skálán. A pontszámokat összeadva és mediánt képezve az egyes feladatokban elérhető értékkel jellemeztem, számszerűsítettem a vizsgált egyedek viselkedését, személyiség típusát. A végeredmény szerint csoportokba soroltam, mely megmutatta, hogy melyik személyiség típus a legjellemzőbb az adott lóra. Ugyanakkor több esetben nem jellemezte egyértelműen az adott lovat a végleges pontszámhoz társított személyiségtípus. Annak érdekében, hogy objektív információ legyen az adott egyedről elkülönítettem a vezetve és a szabadon végzett feladatok pontozását, így árnyalva és pontosítva a habitusok közötti különbségeket.

A ló eredeti személyiségjegyei azokban a szituációkban válnak nyilvánvalóvá, amikor a feladatokat külső környezeti ingerek nélkül végzi, ezért a szabadon végzett feladatok pontosabb képet adtak a vizsgálatba vont egyedek személyiségtípusáról. A vezetett vizsgálatoknál kapott értékek több esetben is eltértek a szabadon végzett vizsgálatok eredményeitől. Ezekben az esetekben a lovak habitusát a tanulás, vagy az emberrel való kapcsolat eltérő irányban és módon változtathatja.

7. IRODALOMJEGYZÉK

1. BRUNS, E. – RAULS, B. – BADE, B. (1985): Die Entwicklung von Selektionskriterien für die Reitpferdezucht V. Phänotypische und genetische Parameter und Selektionsindices für Eingeleistungsgeprüfte Hengste. *Zuchtskunde* 57, pp. 172-182.
2. CHILD, I.L. (1968): *Personality in culture. Handbook of Personality Theory and Research*, Chicago
3. CSÁNYI, V. (2002): *Etológia*. Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Budapest
4. FUREIX, C. – JEGO, P. – SANKEY, C. – HAUSBERGER, M. (2008): How horses (*Equus caballus*) see the world: humans as significant “objects”, *Anim Cogn* 2009 12 pp. 643–654.
5. GRAF, P. – KÖNIG v. BORSTEL, U. – GAULY, M. (2013): Importance of personality traits in horses to breeders and riders. *Journal of Veterinary Behavior* 8, 5. 316-325.
6. HAJDÚ, P. – TÓTHNÉ, M. K. – HORVAINÉ, SZ, M. (2019): Hidegvérű lovak viselkedésének vizsgálata személyiségtesztel, *Animal welfare, ethology and housing systems*, 15. 1. 36-46.
7. HATVANI, Z. (2014): Természetes lóképzés alkalmazásának hatása problémás lovakra. Szakdolgozat. SZIE ÁOTK, Budapest. 2014.
8. HENRIKSSON, J. – SAUVEROCHE, M. – ROTH, L. (2019): Effects of size and personality on social learning and human-directed behaviour in horses (*Equus caballus*), *Animal Cognition* 22. 1001–1011.
9. HUIZINGA, H.A. – VAN DER WERF, J. – KORVER, S. – VAN DER MEIJ, G.J.W. (1991): Stationary performance testing of stallions from Dutch Warmblood riding horse population. 1. Estimated genetic parameters of scored traits and the genetic relation with dressage and jumping competition from offspring of breeding stallions. *Livestock Production Science* 27. 231 -244.
10. LLOYD, A.S. – MARTIN, J.E. – BORNETT, H. – WILKINSON, R.G. (2007): Evaluation of a novel method of horse personality assessment: Rater-agreement and links to behaviour, *Applied Animal Behaviour Science* 105. 205–222.
11. LLOYD, A.S. – MARTIN, J.E. – BORNETT, H. – WILKINSON, R.G. (2008): Horse personality: Variation between breeds, *Applied Animal Behaviour Science*

112. 369–383.
12. MCBRIDE, S. – MILLS, D (2012): Psychological factors affecting equine performance, BMC Veterinary Research, 8, 180.
13. MILLER, R. (2012): Értsük meg a ló viselkedését! Mezőgazda Kiadó, Budapest. pp. 12-26.
14. MILLS, D. (1998): Personality and individual differences in the horse, their significance, use and measurement. Equine clinical behaviour, Equine Veterinary Journal, Supplement 27. 10-13.
15. MORGAN, H. (1894) The Art of Horsemanship by Xenophon
16. NEUGEBAUER, G.M. – JULIA KAREN NEUGEBAUER J.K. (2011): Het gedrag van paarden – beter begrijpen, Deltas Kiadó, Belgium. pp. 68.,109., 111., 137.
17. NOVOTNI P. (2011): A ló viselkedése – Lovak nyelvén, Mezőgazda Kiadó, Budapest. pp. 37-38.
18. PATAKY K. (2021): A lovak viselkedésének megértése (3.), Kistermelők Lapja 65. évf. 8. sz. pp. 32-34.
19. RÁCZ ZS. (2020): Balance Out Horsemanship, pp. 139.
20. VISSER, K. – VAN REENEN, K. – ENGEL, B. – SCHILDER, M. – BARNEVELD, A. – BLOKHUIS, H. (2003): The association between performance in show-jumping and personality traits earlier in life, Applied Animal Behaviour Science 82, 4, 5 August, pp. 279-295.
21. ZUCKERMAN, M. (1991): Psychobiology of Personality, Cambridge

Internetes források:

- [1] <https://argos.hr/ponasanje-zivotinja/komunikacija-konja/>
- [2] Magyarországi Arablótenyésztők Egyesülete – Teljesítményvizsgálati szabályzat, https://arablo.hu/wp-content/uploads/2024/06/male-telj-vizsg-szab_2024-0524-kozgyulesen-elfogadott.pdf ,(letöltés: 2024.10.14.)
- [3] Kisbéri-félvér és gidrán lovak saját teljesítmény-vizsgálatának szabályzata, https://www.kisberifelver.hu/images/menu/egyesulet/szabalyzat/kisberikodex2_018.pdf , (letöltés: 2023.04.25.)
- [4] <https://www.kwpn.org/kwpn-horse/selection-and-breedingprogram/stallion-selection/performance-testing>
- [5] <https://www.parelli-instruktoeren.com/en/horsenality-reading-horses>

8. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton szeretném megköszönni témavezetőmnek, aki észrevételeivel és tanácsaival segítette munkámat, szakértelmével segítséget nyújtott dolgozatom elkészítésében.

Köszönöm minden kedves barátomnak és lótulajdonosnak, akik részt vettek lovaikkal a szakdolgozatom elkészítésében, valamint köszönöm családomnak a folyamatos támogatást.

9. MELLÉKLETEK

1. melléklet: Teszteredmények alapján felállított személyiségtípusok minden vizsgált egyednél

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.
1. feladat	9	2	10	7	9	12	5	5	2	6	2	4,5	9,5	6	3	3	9
2. feladat	9	6	9	4	8	9	5	3	8	2	6	3	9	6	3	6	7
3. feladat	4,5	5	8	5	8	6,5	5	7	5	8	6	6	8	4	2	7	3
4. feladat	7	4	6	4	7	9	4	2	2	7	2,5	5	8	4	3	5	4
5. feladat	8,5	6,5	9,5	7	9	10,5	7	7	2	7	6	9,5	8	6	3	3	6
6. feladat	8	6,5	9	6	7	9,5	7,5	6	11	10	6	9,5	8	6	3	9	5
7. feladat	4	2	3	3	7	11	3	2	3	3	4	3	4	3	4	9	2
8. feladat	4	2	4	3	4	5	3	2	3	2	2	3	2	3	3	7	2
Medián	7,5	4,5	8,5	4,5	7,5	9,25	5	4	3	6,5	5	4,75	8	5	3	6,5	4,5
Szabadon medián	6,5	3,5	8,75	6	8,5	10,8	5	6	2,5	6,5	5	5,25	8	5	3	5	4,5
Vezetve medián	7,5	5	7,5	4	7	9	4,5	2,5	5,5	4,5	4,25	4	8	5	3	6,5	4,5
Szabadon + Vezetve	-	B. i.	-	B. i.	-	-	-	B. i.	B. i.	-	-	-	-	-	B. i.	-	B. i.
	B. e.	-	-	-	B. e.	-	B. e.	-	-	B. e.	B. e.	B. e.	-	B. e.	-	B. e.	-
	-	-	J. i.	-	-	J. i.	-	-	-	-	-	-	J. i.	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Szabadon	-	B. i.	-	-	-	-	-	-	B. i.	-	-	-	-	-	B. i.	-	B. i.
	B. e.	-	-	B. e.	-	-	B. e.	B. e.	-	B. e.	B. e.	B. e.	-	B. e.	-	B. e.	-
	-	-	J. i.	-	J. i.	-	-	-	-	-	-	-	J. i.	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	J. e.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vezetve	-	-	-	B. i.	-	-	B. i.	B. i.	-	B. i.	B. i.	B. i.	-	-	B. i.	-	B. i.
	B. e.	B. e.	B. e.	-	B. e.	-	-	-	B. e.	-	-	-	-	B. e.	-	B. e.	-
	-	-	-	-	-	J. i.	-	-	-	-	-	-	J. i.	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

MELLÉKLET - Fotódokumentáció

1. kép: 10. tesztállat szabadon végzett folyósó teszt feladatban

2. kép: 1. tesztállat szabadon végzett fólia feladatban

3. kép: 8. tesztállat vezetett fólia feladatban

4. kép: 12. tesztállat szabadon végzett idegen tárgy feladatban